

MIKLÓS PÉTER

A KATOLIKUS EGYHÁZ SZEGEDEN 1848/49-BEN

Bevezetés

A csanádi egyházmegye plébániáinak történetét és a papok életének 1848/49-es eseményeit Szentkláray Jenő¹, Kováts Sándor², Juhász Kálmán³ és Varsányi Péter István⁴ írásai vizsgálták. A csanádi püspöki címet 1848/49-ben két híres, nemzeti gondolkodású reformer politikus-főpap viselte: Lonovics József és Horváth Mihály. Lonovics Józsefet 1848. június 25-én V. Ferdinánd császár és király egri érsekké nevezte ki, s helyébe Horváth Mihálynak adományozta a csanádi püspöki méltóságot, aki később a Szemere-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere lett. A pápa egyik kinevezést sem erősítette meg.⁵ Mindkét főpásztor sokat volt távol egyházmegyéjétől, ezért püspöki helynököket neveztek ki. Fábry Ignác címzetes püspök 1831 januárja és 1848 augusztusa között, Róka József kanonok 1848. augusztus 27-től látta el a vikáriusi teendőket. A csanádi egyházmegye azonban 1848 októberének végén, novemberének elején – Temesvár osztrák bevétele miatt – kettészakadt. A császáriak által megszállt területet Fábry Ignác⁶ irányította Temesvárról, a magyar

¹ SZENTKLÁRAY JENŐ: A csanád-egyházmegyei plébániák története. Temesvár, 1898. 92–100.

² KOVÁTS SÁNDOR: A csanádi papnevelde története. Temesvár, 1908. 357–371.

³ JUHÁSZ KÁLMÁN: A csanádi egyházmegye 1848/49-ben. Sajtó alá rendezte LOTZ ANTAL. In: *Blazovich László* (szerk.): Tanulmányok Csongrád megye történetéből. 21. köt. Szeged, 1994. 63–77.

⁴ VARSÁNYI PÉTER ISTVÁN: „Szívük legtisztább sugallata szerint.” Fejezetek a csanádi egyházmegye 1848/49-es történetéből. *Szeged*, 1998. 3. sz. 38–43.

⁵ HERMANN EGYED: Lonovics József római küldetésének (1840–41) belpolitikai és diplomáciai előkészítése. Budapest, 1934.; KARÁCSONYI JÁNOS: Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig. Veszprém, 1929.; MÁRKI SÁNDOR: Horváth Mihály. Budapest, 1917.

⁶ Dr. Fábry Ignác 1792-ben született, 1815-ben szentelték pappá. 1843-tól a csanádi székeskáptalan olvasókanonokja (lector), később püspöki címet nyert (electus episcopus Bosonensis). 1852-ben kassai megyéspüspökké nevezték ki. 1867. június 27-én hunyt el.

kormány ellenőrizte részt pedig Róka József⁷ kormányozta Makóról, a püspök nyári rezidenciájáról. Róka megszervezte a székeskáptalant is: a környékbeli plébánosokból és teológiai tanárokból. Utóbbiaknak nem sok dolguk akadt, ugyanis a papnővendékek nagy része honvédnek állt. A szabadságharc bukása után a püspökség területi egysége helyreállt. A helynök Fábry Ignác lett, Róka Józsefet pedig a máriaradnai ferences rendházban tartották házi őrizetben.

Szegeden 1848-ban négy római katolikus plébánia működött. A legrégebbi a Szeged-palánki (másnéven: Szeged-belvárosi) volt, amelyet 1199-ben alapítottak, s eredetileg a kalocsai érsekség joghatósága alatt állt, majd az esztergomi főegyház-megyéhez tartozónak tekintették – az egész várossal együtt. 1776 óta a csanádi püspökség része. Az alsóvárosi és a felsővárosi plébániákat 1789-ben hozták létre, vezetésükkel a városrész templomát fönntartó és mellette kolostort működtető szerzetesrendeket bízták meg – Alsóvároson a szalvatoriánus provinciához tartozó ferenceseket, Felsővároson a minoritákat. 1805-ben alapították meg a szeged-rókusi plébániát, az akkori külvárosban élők lelki ellátására. Mind a négy plébánia kegyura Szeged városa volt, így a plébánosi javadalomra is a városi előjáróság jelölte a lelkészt. Ezért a 19. században gyakori volt, hogy tehetős szegedi polgár(család)ok – például a Dobók, Pálffy, Ivánkovitsok, Kremingerek – saját fiaiknak, rokonaiknak igyekeztek a nagyjövedelmű papi státuszokat megszerezni.

Dolgozatunkban az egyházat – szemben a modern vallástudomány és ekklezológia definíciójával – a lehető legszűkebben értelmezzük: a püspöki intézményhez szorosan kötődő hierarchikus – területi elven szerveződő – személyi és intézményi struktúraként. Ebből következik, hogy a plébánia intézménye és a klerikus személye voltak vizsgáltunk tárgyai (a vallásos, hitbuzgalmi egyesületek és kongregációk, az oktatási intézmények nem). Így tanulmányunk a szegedi katolikus plébániák történetéből és az ott tevékenykedő lelkészek életrajzából próbál meg bemutatni egy szezletet: az 1848/49-es forradalom és szabadságharc napjait.

Szeged-Palánk

Az középkori eredetű Dömötör templom lelkésze, Kreminger Antal (neve Kreminger alakban is előfordul) 1804-ben született Szegeden. 1826-ban szentelte pappá Kőszeghy László püspök Temesvárott, ahol 1828-tól a szeminárium dogma-pole-

⁷ Róka József 1790-ben született, 1811-ben szentelték fel. 1816-tól makói plébános, 1830-tól szentszéki ülnök volt. 1843-ban kanonoki rangot szerzett, 1848/49-ben Horváth Mihály helyett kormányozta a csanádi egyházmegyét. 1858-ban halt meg.

mika, majd – 1831-től – egyháztörténet-kanonjog tanára lett. 1835-ben a város közgyűlése Szeged-Palánk (a Szent Dömötör templom) plébánosává választotta, ettől az évtől a szegedi alesperesi tisztelet is ellátta. Működését népszerűtlen intézkedésekkel kezdte. 1835-ben beszüntette a közkedvelt pásztorünnepet, a dömötörözést. 1837-től pedig német nyelvű prédikáció helyett magyar nyelvű igehirdetést tartott. A neves szegedi néprajzkutató, Bálint Sándor írta róla, hogy „már a jozefinizmus rideg-ségében nevelkedett.”⁸

1840-ben a püspök a Boldogságos Szűz Máriáról nevezett csöpöfői prépostság címzetes prépostjává nevezte ki. 1843-tól szentszéki ülnökként, 1851-től Szeged iskolái és tanítóképzője fölötti püspöki biztosként tevékenykedett. 1885. február 5-én hunyt el. Hamvai a belvárosi temetőben nyugszanak. Kreminger Antal ellentmondásos alakja Szeged történetének. Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc napjaiban konzervativizmusa és forradalomellenessége miatt a város egyik legtámadottabb figurája volt, ugyanakkor tudása és tapasztalata révén élete végéig bizonyos tekintélynek örvendett.

A palánki plébános ellen 1849 áprilisában valóságos mozgalom indult. A korábban is népszerűtlen papról azt a hírt terjesztették, hogy megtagadta egy gyermek eltemetését; azzal az indokkal, hogy apja a király ellen harcol Földváry Sándor gerillái közt.⁹ Nem tudni, a történet igaz volt-e vagy sem, az azonban tény, hogy Batthyány Kázmér kormánybiztos fölmentette állásából és vizsgálatot indított a prépost ellen, ezzel próbálva a botrányt és a népharagot csillapítani.

Nyílt-rendelet¹⁰

A szegedi városi hatóságnak ezennel meghagyatik, hogy Kreminger Antal prépost és belvárosi plébános urat ki a hivatásának a haza jelen vész állapotjában mint kötelessége lett volna, semmi módon meg nem felelt, a népet a jelen körülmények között nem oktatta, sem nem világoztotta fel, szóval, közönségesen ösmert szelleménél fogva, jelen állomásának további vitelére értelmetlen, hivatalától felfüggesztvén, helyette pártfogói jogánál fogva más érdemes egyént válasszon.

Szegeden April hó 26-kán 1849.

Gr. BATTHYÁNY KÁZMÉR
országos biztos

⁸ PÉTER LÁSZLÓ: Az utolsó dömötörözés. In: Szőregi délutánok. Budapest, 1994. 73–74.

⁹ FARKAS JÓZSEF (szerk.): Szeged története. 2. köt. Szeged, 1985. 782–783.

¹⁰ REIZNER JÁNOS: A régi Szeged. 1. köt. Szeged, 1884. 287.

Kreminger nem nyugodott bele eltávolításába, ezért Nyílt Válasz címmel¹¹ reagált az őt ért támadásokra, amelyben felsorolta a kormány szolgálatában szerzett – állítólagos – érdemeit. Írását az újonnan indult helyi újság, a *Szegedi Hírlap* hasábjain akarta közzétenni, ezt azonban a szerkesztők – Szabó Mihály és Havi Mihály – nem tették lehetővé. Megírták viszont – gunyoros hangnemben – jókívánságukat Kremingernek – akit „egyszerűen hivatalától megfosztottnak” neveznek, hogy „Isten éltesse, sőt lelke mélyéből engesztelje ki”.¹²

Védőiratában kiemelte, hogy az 1848. október 15-i – több, mint hatvan áldozatot követelő – szegedi és szőregi szerbellenes pogrom áldozatainak emlékére naponta imaórát tartott egyházában, a Dömötör templomban. „A haza jelen vész állapotjában, a mibe megbizattam, az ország gyűlése, vagy kormánya, a városi hatóság vagy a püspök rendeletei által, azt mindég egész készséggel nem csak hirdettem, de meg is magyaráztam úgy, mint isten azt értenem és felfognom engedte és mint csekély szónoki tehetségemből kitelt. Két zászlót is szenteltem, a 6-kat és a 8-kat a honért lobogókat. Utóbbit Márczius 15-kén a szent-rókus, az elsőt Augustus 4-kén 1848-ben a palánki szentegyházakban, és ha ekkor mondott pár szavaimra a honvédok felbuzdultak – mint ezt nekem igaz örömemre az akkori őrnagy Szabó Zsigmond s tisztikara szóval és levélben, a 8-dik zászlóalj parancsnoka pedig szinte tisztikarával szóval a helyszínen kinyilatkoztatták – istené a dicsőség, nem enyim. Még 1848-dik év Julius 29-kén, tán legelső a hazában, a szegedi egyházakban közajátosságot egyházi imákkal rendeltem vásár- és ünnepnapokra, mit később az October 15-ki iszonyatosság után – ezt szó nélkül nem hagyva – naponkéntire változtattam.”¹³

„Vádloimat ismerni kívánnám – írta Kreminger –, s az ellenemi tanuknak szemökbe nézve szeretnék, s erre jogomat az igazságos kormánynál és a nemes grófnál fenntartom és követelem: mielőtt papi javadalmamtól bucsut vennék, vagy attól megfosztatnám.”¹⁴ E védőíratra Nyáry Ferenc, a liberális meggyőződéséről híres rókus lelkész Nyílt Felvilágosítás című röpiratában válaszolt, amelyben élesen bírálta és sértően támadta a prépostot.

Szeged város közgyűlése, kegyúri jogával élve, 1849. május 21-én a palánki plébániát be nem töltöttnek nyilvánította, majd Szabados József teológiai tanárt választotta lelkésznek. Az ügyben a makói püspöki rezidenciában tevékenykedő Róka

¹¹ LOVÁSZI JÓZSEFNÉ: „Szegednek népe.” Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc dokumentumai a Somogyi-könyvtárban. *Szeged*, 1998. 3. sz. 33–35.

¹² *Szegedi Hírlap*, 2. sz. 1849. május 2.

¹³ REIZNER JÁNOS: I. m. 288.

¹⁴ REIZNER JÁNOS: I. m. 289–290.

József kanonok, csanádi vikárius vizsgálatot rendelt el 1849 júniusában. Kreminger helyzetének áttekintésével Horváth Mihály apátfalvi lelkészt, Major János (csanád)-palotai plébánost és Oltványi Pál püspöki titkárt bízta meg.¹⁵ Horváth Mihály csanádi püspök, vallás- és közoktatásügyi miniszter júliusban újabb bizottságot jelölt ki a vizsgálatra, mivel – mint írta – „a Csanád megyei Szentszék által hozzám felterjesztett irományokból az tűnvn ki, hogy ezen ügy, az eddigi tárgyalás által még annyira nem világosított föl, hogy annak alapján nevezett lelkész bűnös vagy bűntelen volt kimondathattatnék.”¹⁶

Végül Horváth Mihály püspök visszahelyezte hivatalába Kreminger Antalt és erősen bírálta a város kegyúri politikáját. Ekkor Szeged vezetősége a kormányzóelnökhöz fordult, ám a minden szinten kellemetlen kérdést Kossuth sem tudta megoldani. Kreminger két hónapos gyógyfürdőkezelésre utazott Budára. Csak 1849 augusztusában tért vissza és foglalta el plébánosi állását, de a szabadságharc bukása miatt a város vezetősége már nem tiltakozott ellene.¹⁷

Szeged-Alsóváros és Szeged-Felsőváros

Assisi Szent Ferenc 1209-ben alapított rendjének tagjai már a 13. században megjelentek Szegeden. Alsóvárosi rendházuk az 1450-es években épült, Havi Boldogasszonynak ajánlott templomuk 1503-ra készült el. Szegeden az obszerváns (szalvatoriánus, 1897 után kapisztránus) ferenceseken kívül a középkorban a mariánus ferenceseknek is volt kolostora, mégpedig a Palánkban. A 13. században emelt épület – amelyben négy rendtartományi gyűlést is tartottak (1329, 1471, 1481, 1536) – a török időkben elnéptelenedett és elpusztult.

Szent Ferenc családjának (ferencesek, minoriták, kapucinusok) két ága tevékenykedett a 19. századi városban. 1. Az alsóvárosi ferencesek – a nép ajkán: cseribarátok – a török időkben is biztosították a Délvidék lelki ellátását. A csanádi főpapi székhelytől (Temesvár) távol lévő csanádi püspökök 1525 és 1701 között többször is általános helynökké nevezték ki a szegedi kolostor gvárdiánját (előjáróját, népnyelvünkön gárgyánját). 2. A minorita rend 1726. április 24-én kapott engedélyt a

¹⁵ Csongrád Megyei Levéltár. Szeged város tanácsának iratai. (CSML SZVTI) 998/1849. június 18.

¹⁶ CSML SZVTI 1378/1849. július 17.

¹⁷ REIZNER JÁNOS: Szeged története. 2. köt. Szeged, 1899. 153–155.

megtelepedésre a városi tanácstól. Ma is álló felsővárosi kolostoruk és Szent Miklós tiszteletére emelt templomuk 1767-re készült el Lechner Vencel tervei alapján.¹⁸

A Batthyány-kormány 1848 májusában tízezer fős önkéntes reguláris hadsereg fölállítását határozta el. A korhatár tizennyolc év volt, s vagyoni helyzetétől függetlenül mindenki beléphetett. Szeged a Bihar, Békés, Csanád, Csongrád, Krassó, Temes, Torontál vármegyei, valamint az aradi, gyulai és nagyváradi újoncok gyülekezési helye volt. A toborzást Osztróvszky József és Rengey Ferdinánd országgyűlési követek vezették. Mészáros Lázár miniszter 1848. június 5-én értesítette a város vezetését, hogy az összeírást ezer fő összegyűltéig folytassák. A 3. zászlóalj 1018 – a Nagyváradról késve érkezőkkel együtt 1146 – főből állt, akik közül 150 fő volt szegedi. A honvédek között nagyszámú értelmiségit találunk (mérnök, orvos, ügyvéd és egyéb honorácior-foglalkozások, valamint a főgimnázium idősebb növendékei), de a többség – az országos arányoknak megfelelően – céhlegény, iparossegéd, szegényparaszt, napszámos, zsellér.¹⁹

Az összeírás után mindenki saját lakóhelyén maradt, de a gyülekezés idején a nagyszámú honvéd Szegedre érkezett. A város biztosította a honvédek felszerelését, fölkészítését: élelmet, szállást, orvosokat, valamint ruházatot (ing, gaty, kalap, csizma), fegyvert (puska, kasza) és kiképzést. Az elhelyezés és az ellátás nagy anyagi megterhelést jelentett: az alsóvárosi ferences kolostorban, a felsővárosi minorita rendházban és magánlakásoknál szállásolták el őket. Az önkéntesek azonban hangozkodtak, dorbézoltak, viselkedésükkel zavarták a szerzeteseket.

Ezért Gaál Damascen házfőnök, a felsővárosi „Minorita atyák elnöke” 1848. június 6-án így írt a városi tanácsnak: „Mélyen érezvén egy honfinak azon legszentebb tartozását, mely szerint, ha hazánk, édes közanyánk segítségünkre szorul, mindnyájan, tehetségünk szerint rajta segíteni s így tartozásunkat leróni kötelességünk. Ezen szempontból indulva ki, a tekintetes polgármester úrnak, május 31. kegyes felszólítására, legnagyobb készséggel általadám kolostorunknak nagyobb részét laktanýául az önkénteseknek. De az is való, hogy a tapasztalás a legjobb mester; mert most tapasztalom, hogy ily önkényöket követő, rendet nem ismerő egyénekkal, kik estvétől reggelig, reggeltől estvélig korhelykednek, fütýülve, ugrálva, kurjongva ki s bejárnak, magába vonultan élni kötelezett szerzeteseknek, különben is, plébánia körül lelki dolgokkal foglalkozóknak, lakni a legterheesebb feladat.”²⁰

¹⁸ Bővebben: BALINT SÁNDOR: Szeged-Alsóváros. Templom és társadalom. Budapest, 1983.; PÉTER LÁSZLÓ: Szegedi ferencesek. A Somogyi-könyvtár kiadványai 33. Szeged, 1991.

¹⁹ SZÁNTÓ IMRE: Szeged az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején. Tanulmányok Csongrád megye történetéből. 11. köt. Szeged, 1987. 51–57.

²⁰ CSML SZVTI 2546/1848. június 6.

A minorita előljáró javasolta, hogy a honvédek egy részét az alsóvárosi rendházban helyezték el. Így a zsúfoltság is megszűnne, és a másik szerzetesi közösség is kivenné részét a honvédség szervezésének háttér munkájából: „minthogy kolostorunk szűkebb, hogy 2–300 egyént befogadhasson; méltóztassanak az alsó városi kolostorba egy részét rendelni a rendes katonaságnak, vagy önkénteseknek; mert tapasztalás bizonyítja, hogy a kő is jobban áll rendberakva, mint tömegbe hányva.”²¹ A katonák egy része át is költözött Alsóvárosra, amint az a következő levélből is kiderül.

Gyórfy Eduárd (Ede) alsóvárosi gyárdián 1848. június 26-én írt levelet – a később kassai főpásztorként tevékenykedő – Fábry Ignác címzetes püspöknek, a csanádi püspök általános helynökének. A szerzetesi előljáró – aki 1847 és 1853 között töltötte be tisztségét – arra kérte a helynököt, hogy a pappá szentelt, kápláni éveiket töltő ferencesek maradhassanak továbbra is segédlelkési állomáshelyükön, a kolostor nagyobb része ugyanis a honvédek számára (szálláshelyként, illetve kórház gyanánt) van fönntartva. A Bébán, Pádén és Csanádpalotán szolgáló ferenceseket a rendházban nem lehetne elhelyezni. Az iratból megtudjuk, hogy a szerzetesek számára nyolc szoba áll rendelkezésre. Az épület többi része ugyan üres – a honvédek már a délvidéki táborban voltak –, de a városi tanács a használat jogát fönntartja. A szegedi vezetőség előrelátó volt, mert később a sebesültek jelentős részét – csaknem felét – a ferencesek kolostorában helyezték el.

*Méltóságos Fő Tisztelendő Püspök, 's Püspöki Helyettes
Úr! Legkegyesebb Uram!*²²

Minthogy a' körülmények súlya reánk nehezülvén Zárdánk kétharmada lakhato részét katonalakul átengedni kellett, mely az Önkénytesek határvidék felé szállítása után jelenleg ugyan üres, hanem a' Tanács annak további használhatását feltartja: ezért nem maradván az Atyák részére nyolcz szobánál több, valamint három héttel előbb a' lakszüke miatt a' szerzetes egyének nagy részét tetemes költséggel más Zárdáinkba áltaszállítani kénytelenítettem. Úgy a' jövő esztendőre is, ha a dolgok jelen folyama marad, nyolcz atyánál többet be nem fogadhat; sőt ha a' Bébán, Pádén és Palotán káplánkodó három szerzetes Társaknak, ha hazaszorulnának idön kívül sem adhat lakhelyet. Ugyan azért a' Ház költségei megkémélése és az Atyák üdön kívüli alkalmatlan változtatása elhárítása végett bátorkodom Méltóságodat alázatosan megkérni: a' helyzet mostohaságát tekintve kegyeskednék az említett három Segéd

²¹ Uo.

²² Szeged-Csanádi Püspöki Levéltár. Egyházközségekre vonatkozó régi iratok. (SZCSPL.EVRI) Szeged-Alsóváros, 15. sz.

folytonos kint káplánkodhatásáról Zárdánkat jövő esztendőre vagy biztosítani, vagy ha nem szükségesek, jövő változásunk üdejében elbocsájtani, és ez eránt bölcs határozatát vélem tudatni, hogy a közlő káptalanunkban, mely Galgoczon 23ik Juliusban tartatik; azt a' Főbb Előljárással közölvén, a' Szegedi Zárdára nézve mint Méltóságod legjobb akarata szentesítsék; mint a Szerzetes Ház a' terheltetéstől felmentessék. Ki egyéb eránt midőn magamat méltóságod mély kegyeibe ajánlom felszentelt kezeit csokolván vagyok

Méltóságodnak

alázatos Segédpapja
GYÓRFFY EDUÁRD s. k.
Alsó Városi Guardián

Szegeden, 26ik Jun. 848.

Az Óbecsére, a szerb fölkelők ellen induló katonák számára fontos volt az egészségügyi ellátás biztosítása. Ezért honvédorvosokat neveztek ki a 3. zászlóalj mellé. A délvidéki harcok azonban áldozatokat követeltek, így a sebesültek és járványtól szenvedők elhelyezéséről is gondoskodni kellett. Az alsóvárosi kolostor 290 beteget tudott fogadni. „Orvosi bizonyítvány szerint a Felső városi Minorita zárdába 208, Alsó városi Barátok zárdájába 290, és a katonai kórházba 110, összesen 608 beteg bőven elfér. A hatóság már gondoskodott ágyakról, és jelenleg mintegy 300 készen van, és ahhoz való ágyi eszközök is készíttetnek...”²³ 1848. június végére városi (rókusi) kórház, a minorita és a ferences zárdá szűknek bizonyult, ezért a piaristák rendházát és iskolájának egy részét is kórházzá kellett alakítani. „Az Ó Becsei táborozásnál betegedettek avagy sebesültek számára szolgálendő elégséges kórházroli gondoskodás felsőbbileg meghagyatván; mi, valamint már a tisztelendő minorita és Ferenc szerzetbeli zárdáját kórházzá alakítottuk, úgy a tisztelendő ájtatos rend lakhelyének és a gimnáziumi iskoláknak kórházakká leendő átfordítását munkálatba vettük...”²⁴

Jegő Ézsiás ferences szerzetes hosszú élete során többször is volt az alsóvárosi kolostor lakója. 1821 és 1849 között előbb latin, majd 1835 után magyar nyelven naplót vezetett, amelyet a szegedi Csongrád Megyei Levéltár őriz. A szöveget Sávai János adta közre 1992-ben.

Jegő Ézsiás 1804. január 4-én született Gyöngyösön. József bátyja, Ignác és Alajos öccse szintén a papi pályát választotta. 1821-ben kezdte meg a noviciátust Szécsényben. Filozófiai tanulmányokat Gyöngyösön és Kecskeméten folytatott. Teológiai stúdiumait 1825 szeptemberétől Szegeden végezte. Első prédikációját 1827. szeptember 9-én (Mária neve napján) mondta Alsóvároson, a következőt október

²³ CSML SZVTI 2717/1848. június 23.

²⁴ Uo.

7-én Szőregen. Scitovszky János – későbbi esztergomi érsek, hercegprímás – 1828. június 13-án (Páduai Szent Antal ünnepén) szentelte pappá Rozsnyón. Szerzetesi éveit, papi szolgálatát Kecskeméten, Szolnokon, Vácott, Jászberényben, Gyöngyösön töltötte.

1881. augusztus 3-án költözött Kecskemétről Szegedre. „Kérdemesült” szónokként, aranymisés papként több szentbeszédet mondott: 1881. szeptember 3-án Zöldfásnál, 18-án Csorván, 1882. március 8-án és 27-én Földeákon prédikált. Halálának időpontja további kutatást igényel, neve az alsóvárosi halotti anyakönyvben nem szerepel. Lehetséges, hogy azonos a Bálint Sándor könyvében szereplő Tegó Izaiással, aki a 19. század közepén részt vett a piarista Csaplár Benedek népköltészeti gyűjtőtevékenységében.²⁵

Jegő Ézsaiás naplójában több Szeged története számára érdekes följegyzést tett (pl. leírta az 1827. júniusi nagy palánki tűzvészt). 1848/49-ben a váci ferences rendház lakója volt. 1848-ban a következőket írta a váci nemzetőrök délvidéki harcokban való részvételéről. „A Váczi Nemzet őrseregéből August hó 7-kén lementek Ráczok ellen 150-en visszajöttek September 10-kén, anélkül, hogy csak egy is veszett volna közülök, de nem is csoda, mert a’ veszélynek, mint kiki tudja vagy nem mentek neki, vagy elszaladtak ha álgúy golyót vettek észre, mit nem csak ők hanem más magyarok is gyakorlottak. Legalábbis az akkori újságokban úgy áll.”²⁶ Az utóbbi mondatból látszik, hogy rendszeresen figyelemmel követte a sajtót. Az újságírás és újságolvasás föllendülése az 1830-as évekre tehető. A forradalom és szabadságharc idején – a hivatalos kormánylap (*Közlöny*) mellett – a *Pesti Hírlap*, a *Kossuth Hírlapja* és a *Márczius Tizenötödike* volt a meghatározó orgánus. A katolikus egyház álláspontjának, a klerikusok vitáinak a Somogyi Károly, majd Danielik János szerkesztésében megjelenő *Religio és Nevelés* biztosított fórumot. Szegeden 1848/49-ben a heti két-három alkalommal kiadott *Szegedi Hírlap* és *Tiszavidéki Újság* tudósította az országos és helyi közéleti eseményekről, hírekről az érdeklődőket.

A ferences barát – valószínűleg az egykori állomáshelyéhez való közelség miatt – figyelemmel kísérte a délvidéki szerb fölkelők elleni harci eseményeket is. Tudósít Újvidék, Szenttamás és Verbász leégéséről. Ezt más egyházi és világi források is megerősítik. A legtöbb Szegedtől délre fekvő, észak-bánsági község (pl. Béba, Gyála, Ráckeresztúr, Deszk, Újszentiván, Térvár) a láng martalékká vált. Gyakran a magyarok égették föl a visszafoglalt települést – főleg, ha ott jelentős szerb kolónia élt.

²⁵ BÁLINT SÁNDOR: i. m. 62.

²⁶ JEGŐ ÉZSAIÁS: Én itt maradtam... Közéteszi: *Sávai János*. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 4. köt. Budapest, 1992. 206.

„A Rácok egész Bánátot el akarják foglalni, s a' római sánczokból se ki se be nem mennek. Itt ekkor Szt. Tamást, Uj Vidéket, Verpáczt és a mellették fekvő helységeket mind felégették részserint a' Rácok, részserint a' magyarok...”²⁷

Győrffy Eduárd szegedi gvárdián idézett levelében említi a ferencesek 16. századi alapítású Legszentebb Üdvözítőről nevezett rendtartományának (Provincia Ss. Salvatoris) 1848. július 23-i, Galgócon tartott káptalanját (gyűlését). Az eseményről Jegó páter is megemlékezett. „Szerzetesi Káptalan az idén 23. Juliusban tartatott Galgóczon. Tartományi Elnök Főtiszteletű Károsi Simon lett. Egyébiránt én ismét itt maradtam Vácson vicarius és Nagyböjti szónok.”²⁸ Följegyezte az Országos Honvédelmi Bizottmány (amelyet a római kor triumvirátusaihoz hasonlított) 1848. október 8-i átalakítását. „October elején a' Nemzet már ismét azon állapotodott meg hogy az ország három Fő Személyzetű kormány által igazgattassék, melly terhes ügyvitelével Kossuth Lajos, Nyári Pál és Madarász L. Fő Urakat bírta meg az ország. És így ujra divatba jött a' régi római Triumviratus.”²⁹

Jegó Ézsiás naplója elsősorban a ferences rend, illetve Vác története iránt érdeklődőknek kínál érdekességeket. Talán a néhány idézett sor messzire vitt az alsóvárosi kolostor forradalom és szabadságharc alatti történetétől. De megismerhettük, hogy hogyan értelmezte egy egyszerű ferences szerzetes 1848/49-ben a körülötte zajló politikai és társadalmi változásokat.

Szeged-Rókus

A Szeged-rókusai római katolikus plébánia történetét – a későbbi Szeged-belvárosi apátplébános és címzetes sebenicoi püspök – Jászai Géza dolgozta föl 1905-ben megjelent művében.³⁰ Szeged város Rókus városrészében 1849-ben plébános váltásra került sor. A radikális alsópapsághoz tartozó Nyáry Ferenc 1849 augusztusának első napjaiban – amikor az osztrák csapatok bevonultak Szegedre – elmenekült a városból, s a plébánia ellátatlan maradt. A liberális meggyőződéséről híres, közkedvelt Nyáry helyébe Cziráky János császári biztos Szűcs Antal egykori kisteleki plébánost nevezte ki. Az alábbiakban a két lelkész életútját, valamint 1848/49-es szerepét, tevékenységét tekintjük át.

²⁷ Uo.

²⁸ JEGO ÉZSAIÁS: I. m. 207.

²⁹ Uo.

³⁰ JÁSZAI GÉZA: A szegedi Szent Rókushoz címzett r. kath. plébánia 100 éves története. 1805–1905. Szeged, 1905.

Nyáry Ferenc (neve Nyári formában is előfordul) 1799. július 31-én született Szegeden, Nyáry Antal és Zombory Erzsébet voltak a szülei. Középkolai tanulmányait szülővárosában végezte, majd Temesvárott hallgatott teológiát. 1822. augusztus 22-én szentelte pappá Kőszeghy László csanádi püspök. Pécskán, Apátfalván, majd Szeged-Rókuson szolgált káplánként. Szeged város tanácsa – mint kegyúr – 1833. október 18-án választotta meg rókusi plébánossá. Állomáshelyét 1833. november 13-án foglalta el, ünnepélyesen 1834 áprilisában iktatták be. Később Csongrád és Csanád vármegye táblabírójává is megválasztották. Liberális politikai álláspontja és magyarságszeretete miatt általános tiszteletnek és megbecsülésnek örvendett.

Móricz Zsigmond Rózsa Sándor összevonja a szemöldökét című regényében megemlíti Nyáry Ferencet – igaz, alsóvárosi plébánosként. „...Nyáry Ferenc plébános mindennap elmondta könyörgését Kossuth Lajosért, az új Megváltóért.”

Szűcs Antal (nevét Szűts alakban is olvashatjuk a korabeli iratokban) 1803. június 11-én született Szegeden. Édesapja Szűcs Antal, édesanyja Pesti Katalin volt. Teológiát és filozófiát Vácott, majd Temesvárott tanult. Kőszeghy püspök 1826. szeptember 1-jén szentelte fel Makón. 1828-ig a makói püspöki palota káplánjaként tevékenykedett. Segédlelkész volt Csanádpalotán. Temesvárott, Pécskán, Nagyjécsán, Eleken, majd Szegeden, a palánki plébánián. 1829-ben jogtudományi szigorlatot tett. 1835 októberétől kisteleki plébánosként szolgált, tisztségébe Kreminger Antal esperes iktatta be 1836. február 14-én. Kisteleken nem volt népszerű, sem a kegyúrral, sem a hívekkel nem találta meg a közös hangot. Az ellentét odáig fajult, hogy 1847 novemberében a plébániaépületet felgyújtották. 1848 áprilisában kisteleki állásáról lemondott mondván, hogy „a szilaj kisteleki nép közt személyem és vagyonom veszélyeztetése nélkül hivataloskodnom nem lehet.”³¹ 1848 augusztusában Cziráky császári biztos a rókusi plébánia vezetésével bízta meg. Ezt a püspöki helynök 1848 októberében megerősítette, s előbb megbízott, majd helyettes esperesnek nevezte ki. Szűcs Antalt Rókuson sem kedvelték. 1863. október 20-án halt meg Szegeden.

A szegedi katolikus papok nagy része lelkesedett a forradalmi és nemzeti eszmékért, vezetőjük Nyáry Ferenc volt. A radikális papság egyik legjelentősebb bázisa a csanádi egyházmegye volt, főleg Makó és térsége. A liberális lelkészek követelték például az egyházi szervezet (püspök és esperes választása) demokratizálását, a ma-

³¹ SZCSPL EVRI Kistelek, 23. sz.

gyar liturgikus nyelv bevezetését, a papi nőtlenség eltörlését.³² A csanádi egyházmegyeés Magyar Alajos, Hegedűs Pál, valamint – a Szeged melletti, de a váci püspökséghez tartozó – Dorozsma segédlelkésze, Szabó Richárd kitűnt radikalizmusával.³³ Nézeteiket nyomtatásban is megjelentették. Nyáry Ferenc és a szegedi lelkészek kiálltak a magyar függetlenség és szabadság ügye mellett „a szószékről az igazság evangéliumát hirdetvén, s némelly jelesebb eseményeket a hirlapokból felolvastván; miért is a köznép nem győzi eléggé magasztalni.”³⁴ Nyáry Ferenc – az egyházi előírások ellenére – bajuszt, szakállt növesztett, részt vett a nemzetőrség gyakorlatain, s Kossuth nevét minden nap a mise után nyilvános imába foglalta. Szeged város közgyűlése jegyzőkönyvében olvashatjuk: „A lelkészeknek legszentebb hivatásuk a népet hazánk zaklatott állapotában a körülményekről népszerűen felvilágosítani, s a haza mentésére intézett kormányrendeletek minél pontosabb teljesítésére hathatósan felhívni, áldozatra és tetterre buzdítani.”³⁵

A konzervatív gondolkodású, népszerűtlen Kreminger Antal prépost, palánki plébános eltávolítására 1848 decembere és 1849 áprilisa között többször kísérletet tettek, végül 1849 májusában a plébániáját megürültnek nyilvánította Batthyány Kázmér kormánybiztos. Kreminger az őt ért támadásokra Nyílt Válasz című – főntebb már idézett – röpiratban reagált, felsorolva a magyar kormány és szabadság szolgálatában szerzett érdemeit. Erre azonban Nyáry Ferenc a Nyílt Felvilágosítás című röpirattal válaszolt, amelyben élesen bírálta és sértően támadta Kreminger prépostot.

Nyáry Ferenc szülei, Nyáry Antal és Zombori Erzsébet 1843. november 29-én készítették el végrendeletüket. Vagyonukat gyermekeik között osztották föl. Örökölt tőlük József, Ferenc, Mihály fiúk, valamint Rozália – férje Aigner Ferdinánd (magyarított nevén: Rengsey Nándor), Szeged egyik országgyűlési követe –, Erzsébet (a kanizsai Fehér János hitvese) és Anna (Daro József neje). A testamentumot a szegedi tanács 1849. április 16-án bontotta föl. „Minek utána tökéletesen tudnánk azt, hogy Tiszt. Nyáry Ferencz fiunknak mostani állását atyai, s anyai szeretetünk szülte mérték feletti költségeink eszközlötték, úgy más részről is kellőképpen meg győződve

³² ZAKAR PÉTER: Forradalom az egyházban? A radikális papság 1848/49-ben. In: *Sarmyai Csaba Máté* (szerk.): Állam és egyház a polgári átalakulás korában Magyarországon. 1848–1918. METEM Könyvek 29. Budapest, 2001. 53–62.

³³ ZAKAR PÉTER: Isten, haza, szabadság. Szabó Richárd kiskundorozsmai segédlelkész 1848/49-ben. In: *Döbör András, Jancsák Csaba, Kiss Gábor Ferenc, Nagy Tamás, Zakar Péter* (szerk.): *Katonák, polgárok, papok 1848/49-ben.* Belvedere Meridionale Kiskönyvtár 12. Szeged, 1999. 19–31.

³⁴ *Kossuth Hírlapja*, 152. sz. 1848. december 24.

³⁵ Idézi: SZÁNTÓ IMRE: I. m. 104–105.

vagyunk, hogy most említett fiunknak a földöni jó léte alapját kétségen kívül megvetettük légyen oly annyira, hogy ő ezen tuli földi javak meg szerzése nélkül is boldog lehet. – Mégis atyai szeretetünk nagyobb bizonyításául nékie hagyjuk a homokon fekvő Iván féle 50 út, ugy mellette a Sánta féle 100 út szőlőnket – oly feltétel alatt, hogy ezen szőlőket sem eladni, sem adóságokkal terhelni szabadságában nem leszen – sőt azon esetre, ha ezen szőlőknek kellő gondját nem viselné, s munkáltatását elhanyagolná (mint hogy ezen szőlőnket ugysis József fiunkra, vagy annak törvényes maradékaira kívánjuk átszállítani) bírói megintés után, még életében is József fiunk birtokába vehesse minden per patvar nélkül. – Ezen felül ugyancsak Ferencz fiunknak azon 100 hold silány homokból, mellyet a Ns Várostól mostanában vettünk T. Aigner Ferdinánd vöm szomszédsága felől. Harmincz holdat oly formán nyerjen örökségére, hogy ezt is eladni, vagy adósággal megterhelni nem lehet – holta után pedig ezen földek Rozália leányunk, s ennek örököseire szálljanak s maradjanak.”³⁶

1849. március 15-én, a forradalom évfordulóján a rókusi templom mögött, a Mars téren volt ünnepi mise, amelyen Szabados József mondott szentbeszédet. A beszéd Körösi József költségen, Grün János nyomdájában jelent meg. Szabados a magyar nemzet nagyságát, a szabadság, a keresztény vallás fontosságát részletezte. „Egy nemzet van Európának közepén, amelyet Isten mint választott népet hozott ki hajdan Ásiának kebeléből, hogy a szabadságnak az elnyomók ellen egykor oszlopa, fenntartója legyen. E nemzet a szabadságharczot most vívja életre-halálra. S e nemzetnek annyi népek közt nincs rokona, nincs testvére! Idegenek közt van, egyedül áll, egyedül küzd szabadságáért, mellytől meg akarják őt fosztani. – E nemzet a magyar.” A szónok a magyarok (nemessége) ellenállási joga (az 1222-es Aranybulla záradéka) alapján buzdította híveit a polgári vívmányok védelmére. „A magyarok martius-előtti alkotmánya bizonyára nagy szolgálatot tett a nemzetnek; annak szárnyai alatt tartotta fen ősi szabadságát, annak szárnyai alatt erősödött annyi veszély közt, s oly sok viszály után is annyira, hogy a polgárosult nemzetek közt illő helyet foglalhasson el. De valamint egyrésztől a nemzetnek szabadságát eléggé nem biztosította, úgy másrésztől a világ körülöttünk nagyot haladván, céljának többé meg nem felelt.”

Szabados József hangsúlyozta az áprilisi törvények jelentőségét, az egyenlő, igazságosságon és közteherviselésen alapuló magyar társadalom kiépítésének fontosságát. Hirdette a népfőlség elvét, és az állami vezetők céljául a köznép boldogságának elérését jelölte meg. „Tudjátok: hogy a nemzet a martiusi törvényekkel először: csak régi

³⁶ CSML SZVTI 577/1849. április 16.

szabadságát biztosítja; ehhez pedig, mióta e nemzet áll, mindig joga volt; – másodszor: a különféle néposztályok közt álló válaszfalat lerontván a népet az alkotmány sáncaiba vette, s ez által jólétének alapját téve le. A népek boldogsága, jóléte a fő-cél, mellyre a kormányzóknak és királyoknak törekedniök kell; mihelyt törekvésüknek más cél van kitűzve, bűnt követnek el, bűnt a nép ellen, mellytől, s mellynek boldogsága végett nyerték hatalmukat.”

Fölsimerte a bécsi udvar nemzetiségi politikáját, amely a magyar kormány ellen uszította az ország területén élő nemzetiségeket. A korra jellemző, hogy Szabados csak a magyart nevezi nemzetnek, a többit népfajnak. „Felbujtogatta az országban lakó népfajokat a magyar ellen, s föllázadt ellenünk horvát, rác, oláh, kiket azelőtt testvéreinkként öleltünk.” A beszéd zárása a szegedi polgárok buzdítása volt, a szerb fölkelők elleni februári győzelem fölidézése. „S ti földieim, Szegednek népe! Ti kiérdemeltétek a haza tisztelgését, becsülését, szeretetét. Ősi dicsőségtök babérkoszorújába új lombot tűztetek. Meg fogja emlegetni a rabló csorda, mikor merete megtámadni Szeged városát, ősi tűzhelyeteket. Ez évi Február 11-ke felejthetetlen dicsőségű nap lesz még a legkésőbb unokák előtt is.”

Alig két hónappal később a rókusi templomban is misét és könyörgést tartottak az orosz intervenció elleni harc sikeréért. A magyar kormány és a püspöki kar keresztes háborút hirdetett ellenük. 1849. május 31-én Rókuson Korompay (Krum) Antal mondott beszédet, aki 1849 augusztusában, a fegyverletétel idején világosi plébános volt. (Szövegét szintén Grün János betűivel nyomták.) Kemény hangon bírálta a Habsburgokat, akiket a magyarság elnyomóinak, romlott erkölcsű zsarnokoknak nevezett. Áttekintette a magyar szabadságmozgalmak háromszáz évét. Különös a katolikus paptól, hogy az 1674-i pozsonyi vérbíróságot és Caraffa eperjesi mérszárlását is sérelemként idézi. Ezek ugyanis a protestantizmus fölszámolását (és a protestánsok vagyonának megszerzését) célozták meg, a katolikus egyház támogatásával. A 17. századtól a magyar nemzeti (függetlenségi) mozgalom szorosan összekapcsolódott a protestáns emancipációs törekvésekkel. Elsősorban a református egyház állt ki a magyar nemzeti tudat, hagyományok mellett, mert az evangélikus hívek nagy része német, illetve szlovák nemzetiségű volt. A katolikus (fölső) klérus köztudottan aulikus beállítottságú volt.

Az osztrák önkényuralom elnyomásának példájaként a szónok II. Rákóczi Ferenc, Martinovics Ignác és a börtönt megjárt Kossuth Lajos sorsát említette. A dinasztia azonban a bécsi, itáliai, cseh és magyar forradalmakból, sőt a trónfosztásból sem tanult. „Azonban az erkölcsi romlottság mélyebb gyökereket vert már zsarnokaink eltompult szívében, hogy sem e súlyos csapás által kiábrándulhattak volna, sőt inkább még fertelmesebb gabszagra vetemülvén az éjszakai zsarnokhoz folyamodtak segítségért, s a népjogok megvetésével muszka vad zsoldosokkal törekszenek hazánkat

elárasztani, hogy az eddig férfiasan védelmezett nemzeti létünk mellett még ősapáink hagyományozta szent vallásunkat s a lelkiösmeret szabadságát is semmisíthessék.” Ezután hosszasan sorolta az ortodox oroszok vallási türelmetlenségének példáit: föllépésüket a lengyel római katolikusok, az ukrán és litván görög katolikusok, a balti (német) evangélikusok ellen. Az egyesült görög katolikus egyházakat ellehetetlenítették, vagyonuktól megfosztották, végül visszakényszerítették a moszkvai pátriárka joghatósága alá.

Korompay Antal is a szegediek buzdításával fejezte be beszédét. „Szeged buzgó népe! Híven adám elő nemzetünk háromszázados viszontagságait s szenvedéseit, előterjesztém a veszélyt, mely újolag számunkra koholtatott, a kötelességeket, melyek annak elhárítására felszólítanak, s az eszközöket, melyek célra vezethetnek.” Édes véreim! Bajnok ősapáitok elhamvadt csontjaira hívlak fel benneteket, ne legyetek késedelmesek a védelem megragadásában, ne talán a veszély órája készületlen találjon. Az ügy szent és igazságos; Isten oltalmazónk és paizsunk. Ha szent vallásunk, nemzeti életünk, szabadságunk, elporlott őseink szent hamvai drágák előttetek, nem nézhettek egykedvűen azon orkán elébe, mely ezred-éves létet villámcsapásaival örök, de örök időre porrá zúzand. Ha akartok, győzhettek. Zászlótok a kereszt, mely a poklok kapuin is diadalmaskodott.”

1849 augusztusának első napjaiban – a magyar kormánnyal együtt – Nyáry Ferenc és káplánja, Szűcs János is elhagyta Szegedet. Makón Róka József helynöknek jelentette, hogy állomáshelyét kénytelen volt elhagyni, s a rókusi hívek lelki ellátásával Magyar Ferenc egri egyházmegyei papot bízta meg. Magyar Ferencnek a püspöki hivatal megadta a joghatóságot, s ezzel a plébániát ideiglenes betöltötte. Nyáry néhány nappal később, 1849. augusztus 18-án kolerában meghalt.

1849. augusztus 2-án délután megjelent Szegeden Cziráky János, a IV. császári hadtest hadbiztosa, egy nappal később pedig Haynau tábornoszernagy, a magyarországi osztrák hadsereg parancsnoka. Cziráky a város polgármesterévé Wöber Györgyöt, Csanád és Csongrád megyék királyi biztosává pedig Temesváry István, volt csongrádi első alispánt nevezte ki. 1849. augusztus 5-én vívták a szőregi csatát, amelyben a magyar főerő döntő vereséget szenvedett a császáriaktól. Gróf Cziráky János a hadsereggel együtt távozott a városból, s helyébe Haynau 1849. augusztus 13-án – a világosi fegyverletétel napján – Gyulai Gaál Eduárdot nevezte ki a szegedi polgári kerület főbiztosává. A kerület Csanád, Csongrád és Békés vármegyékből, valamint Szeged városából állt.

Cziráky 1849. augusztus 5-én, Temesváry István javaslatára Szűcs Antalt rókusi plébánossá nevezte ki.³⁷ A gond az volt, hogy Nyáry törvényesen megbízta maga helyett Magyar Ferencet a lelkészi szolgálat elvégzésével. Magyarról azonban nincs adatunk, valószínűleg elhagyta Szegedet, legkésőbb 1849 augusztusa közepén. Szűcsöt kinevezték ugyan – Szeged város patrónusi jogainál fogva –, de az egyházmegyei hatóság a rendeletet nem erősítette meg. Ezért Szűcs Antal augusztus 19-én, a városi tanács pedig augusztus 22-én kérte Fábry Ignác püspöki helynököt a hivatalos megbízás kiadására. Fábry már 1849. augusztus 18-án, 133. számú rendeletével megadta Szűcsnek a joghatóságot és az ideiglenes kinevezést, valamint megbízta szegedi esperesi teendők ellátásával, Kreminger Antal távollétében. Nyáry Ferenc halálával azonban a rókusi plébánia – törvényesen is – megüresedett, s Fábry Ignác szeptember 6-án pályázatot hirdetett a lelkészi állás betöltésére, október 10-i határidővel. Pályázatot nyújtott be Szűcsön kívül Hubert József világosi, Holczman Ignác nagylaki, Nyáry György mollyfalvi plénános, valamint Szűcs János pécskai segédlelkész.³⁸

Szeged város tanácsa és Temesváry István biztos Szűcs Antalt támogatta. A püspöki helynök 1849. október 31-én értesítette Szegedet, hogy Szűcs Antalt rókusi plébánossá nevezte ki és számára a jurisdikciót megadta. 1849. december 2-án iktatta be ünnepélyesen hivatalába Kreminger Antal esperes. A szakirodalomban, Juhász Kálmán és Varsányi Péter István tanulmányaiban olvashatjuk, hogy Szűcs Antal ellen 1849-ben, a forradalom és szabadságharc alatti tevékenysége miatt eljárás indult, sőt be is börtönözték. Ez azonban nem igaz, s támogatói épp királyhúségéért jeltölték a rókusi plébániára. A városi tanács így írt a püspöki hivatalnak: „Meltányolván a folyamodónak 22. évek leforgása alatt tanusított ernyedetlen buzgalmát, Urunk Királyunk, haza, 's az Egyház iránti tántoríthatatlan ragaszkodását, ugy a tudományos pályán, mint a nép felvilágosítása, 's megnyugtatása körül a pártütés közben is kitüntetett érdemeit...”³⁹

Az 1848/49-es események plébánosváltást hoztak a rókusi katolikus híveknek. Két – emberi tulajdonságaiban, politikai nézeteiben – különböző egyéniség töltötte be a lelkészi tisztséget. Jászai Géza sorai Nyáry Ferencről: „...az 1848/49-ik évi időknek egy rokonszenves szegedi alakja, ki izzó magyar szívvvel vett részt e

³⁷ SZCSPL EVRI Szeged-Rókus, 13. sz. (Ezen jelzet alatt számos – 1849 augusztusában és szeptemberében keletkezett – dokumentum található, amelyek Szűcs Antal plébánosi kinevezésével kapcsolatosak.)

³⁸ Uo.

³⁹ Uo.

mozgalmas idő minden szegedi küzdelmében.”⁴⁰ Ugyancsak a tudós rókusi plébános 1905-ös művében olvashatjuk Szűcs Antal jellemzését: „Szép tehetségekkel megáldott, eszes, képzett ember volt, ki tehetségei alapján nagyra lett volna hivatva, ámde egyrészt erőszakos természete, civakodásra való hajlama és nyersesége, másrészt politikai állásfoglalása mindenki elidegenített személyétől.”⁴¹

Nyáry Ferenc a radikális papsághoz tartozott, aki az 1840-es években, valamint a forradalom és szabadságharc idején kiállt a magyarság és a nemzeti függetlenség mellett. Követelte az egyház liberális átszervezését, s ezzel a rókusi polgárok között nagy népszerűsége tett szert. 1849 augusztusában azonban menekülnie kellett állomáshelyéről. Utóda a konzervatív, aulikus, összeférhetetlen természetű Szűcs Antal lett, aki 1863-ban bekövetkezett haláláig vezette a rókusi plébániát. Szűcs Antal ideiglenes (1849 augusztus), majd végleges plébánosi kinevezése (1849 október) már a szegedi városi kormányzat neoabszolutista szellemű átszervezésének idejére esik.

Összegzés

Szeged lakossága a forradalom és szabadságharc napjaiban mozgalmas napokat élt meg. A város közelében több csatát vívtak, s Szeged a délvidéki hadszíntér legnagyobb katonai központja volt, ahol a beszállásolt katonák, a sebesültek és a nemzetiségi – szerb és román – fölkelők elöl menekülő magyar ajkú bánátiak meghatározták a lakosság mindennapjait. 1849 júliusában pedig Szeged – a szabadságharc utolsó napjaiban – a kormány és az országgyűlés székhelyeként rövid ideig a független Magyarország központja, fővárosa lett.

Az áprilisi törvények becikkelyezése, az első felelős kormány megalakulása, később az önvédelmi harc és a függetlenség kimondása természetesen hatott a klérus tagjaira is. Szegeden a katolikus lelkészek között találunk haladó nemzeti liberálisokat (Nyáry Ferenc) és schwarzgelb konzervatívokat (Kreminger Antal, Szűcs Antal) is. Megfigyelhetjük az állam beavatkozását az egyház igazgatási ügyeibe a két világi papok vezetése alatt álló plébánián. A konzervatív Kremingert Batthyány Kázmér kormánybiztos, a liberális Nyáryt pedig Cziráky János császári biztos távolította el. A két gróf eljárása – bár politikailag indokolható – sértette a katolikus egyház érdekeit és – éppen a korszakban nagy jelentőséget és új értelmet nyerő – autonómiáját.

⁴⁰ JÁSZAI GÉZA: I. m. 94.

⁴¹ JÁSZAI GÉZA: I. m. 345.

Természetesen egy esperes vagy plébános félreállítása nem okozhatott problémát az újjászerveződő Habsburg igazgatásnak, hiszen Ferenc József császár Hám János esztergomi érsektől is visszakérte kinevezési okmányait, hogy a hercegprímási széket – a Buda osztrák elfoglalását pásztorlevélben (1849. január 20.) üdvözlő – Scitovszky Jánosnak adhassa.

A világi papoknál szigorúbb regula szerint élő – lelkipásztorkodással és neveléssel foglalkozó – szegedi szerzetesek életét is átszabták az 1848/49-es események. A ferences, a minorita és a piarista rendházakban előbb katonákat és nemzetőröket, később sebesülteket és menekülteket helyeztek el. A piarista iskola és kolostor nagyobb növendékei és fiatal szerzetesei közül többen honvédnek, tábori lelkésznek álltak.

A csanádi püspöki szék vakanciába került 1849-ben. A kinevezett – de a pápa által soha nem prekonizált, így be sem iktatott és föl sem szentelt – főpap, Horváth Mihály elhagyta az országot, ezzel megmenekülve a halálos ítélettől. A püspöki széket csak 1851-ben töltötte be az uralkodó a megbízható, aulikus Csajághy Sándorral, így az egyházmegye székvárosát nem véletlenül nevezték a 19. század második felében a kis Bécsnek.

Péter Miklós

The catholic church in Szeged in 1848/49

Population of Szeged in time of revolution and freedom fight lived animated days. Near the town fought battles and Szeged was the biggest military centre in theatre of operations in Banat area, where the billeted soldiers, the wounded and the hungarian refugees from Banat are determined the days of people. The first responsible government (in March 1848), the freedom fight (since September 1848) and the declaration of independence (in April 1849) were important for clergymen in Szeged. In July 1849 – the last days of freedom fight – like the seat of parliament and government Szeged was the capital and political centre of free Hungary.

Szeged was the part of diocese Csanád. The bishop in Csanád was Mihály Horváth, the minister of religion and public education in Szemere-government (between May and August 1849). There were four catholic parishes in Szeged in 1848: Palánk (since 1199), Alsóváros (since 1789), Felsőváros (since 1789) and Rókus (since 1805). Between the catholic priests in Szeged we can find national liberals (Ferenc Nyáry in Rókus) and Habsburg-friend conservatives (Antal Kreminger in Palánk, Antal Szűcs in Rókus). The state tried interfere in affairs of church administering. The commissioners of Szeged (Kázmér Batthyány, later János Cziráky) transferred vicars (Antal Kreminger in April 1849 and Ferenc Nyáry in August 1849).